

SCIENTIST AND EDUCATOR IN THE FIELD OF PREVENTIVE MEDICINE AND LABOR PROTECTION

For the occasion of the 70-th anniversary of the birth of Academician of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine, Professor Yavorovskiy O.P.

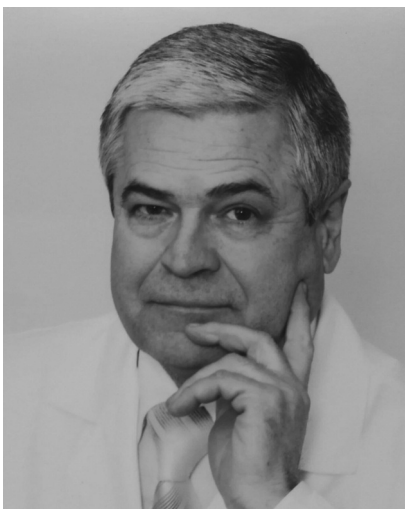
ВЧЕНИЙ ТА ПЕДАГОГ У ГАЛУЗІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ

З нагоди 70-річчя від дня народження академіка НАМН України,
професора Яворовського О.П.

13 жовтня 2021
виповнилося
70 років від дня
народження
відомого вчено-
го, лікаря-гігієні-
ста, талановитого

педагога та громадського діяча, дійсного члена (академіка) НАМН України, дійсного члена Міжнародної академії наук екологічної безпеки, Заслуженого діяча науки і техніки, лауреата Державної премії України у галузі науки і техніки, академічної премії НАМН України, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри гігієни та екології № 2 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця Олександра Петровича Яворовського, нагородженого орденом «За заслуги» III ступеня, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Грамотою Верховної Ради України, удостоєного звання «Посол миру», Почесного громадянина міста Богуслав Київської області, який 48 років присвятив професійній та громадській діяльності.

Олександр Петрович Яворовський народився 13 жовтня 1951 року у селі Ольшаниця Рокитнянського району Київської області у родині службовців. Після закінчення з відмінними результатами середньої школи у місті Бо-

люди. події. долі

*Розум полягає
не тільки у знанні,
але й в умінні
використовувати
ці знання.*

Арістотель

*Що розум людини
може досягнути і у що
може повірити, того
він здатен досягти.*

Наполеон Хілл,
журналіст і письменник

гуслав він 1969 року вступив на санітарно-гігієнічний факультет Київського медичного інституту імені академіка О.О. Богомольця, який закінчив з відзнакою.

Науковий шлях О.П. Яворовський розпочав аспірантом Київського медінституту

на кафедрі гігієни праці і професійних хвороб (від 2017 р. – кафедра гігієни та екології № 2). Відтоді все його життя нерозривно пов'язане з кафедрою гігієни праці і професійних хвороб, де він пройшов науковий шлях від аспіранта до академіка НАМН України. Після успішного завершення навчання в аспірантурі він працював асистентом (від 1978 р.), доцентом (від 1987 р.), професором (від 1991 р.), а від 1993 року й донині – завідувачем кафедри гігієни та екології.

Талант керівника повною мірою розкрився у 1992-2003 роках, коли Олександр Петрович обіймав посаду декана медико-профілактичного (4-го медичного) факультету, а згодом, у 2003-2014 роках, на посаді проректора з науково-педагогічної роботи Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

1979 року О.П. Яворовський успішно захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата медичних наук на тему: «Порівняльна токсиколого-гігієнічна характеристика і профілактика інтоксикацій епоксидними смолами УП-650 і УП-650Т». Подальші наукові дослідження у галузі гігієни і токсикології синтетичних полімерів і пластичних мас стали основою для докторської дисертації «Гігієна праці при одержанні та переробці епоксидних смол і пластичних мас», яку успішно виконав та захистив 1991 року. Наукові дослідження О.П. Яворовського проводилися під керівництвом та за консультування

відомого вченого-гігієніста, завідувача кафедри гігієни праці і професійних хвороб Андрія Мусійовича Шевченка.

Професор О.П. Яворовський нині відомий в Україні фахівець у галузі гігієни і токсикології синтетичних полімерів і пластичних мас, пестицидів, інших видів хімічних сполук і композитних матеріалів, комбінованої і поєднаної дії фізичних і хімічних чинників довкілля, зокрема іонізуючого випромінювання, пестицидів і солей важких металів. Він уперше провів системні натурні гігієнічні та епідеміологічні дослідження, які дали змогу встановити закономірності формування професійного здоров'я у виробництві епоксидних матеріалів. У результаті аналізу токсиколого-гігієнічних характеристик понад 160 нових епоксидних смол, клеїв, лаків, фарб, компаундів вивів параметри їхньої токсичності і небезпечності та з'ясував механізм ушкоджуючої дії епоксидних сполук на молекулярному рівні.

Досліджував об'єктивну залежність загальнотоксичної, сенсibilізаційної, мутагенної, ембріогонотоксичної, канцерогенної дії епоксидних сполук від фізико-хімічних властивостей, будови молекули і квантово-хімічних характеристик. Розробив алго-

ритм і вивів математичні формули для прискореного гігієнічного нормування таких сполук. Для корекції порушень, зумовлених епоксидними сполуками, ним було запропоновано комбіноване застосування кверцетину з аскорбіновою кислотою і доведено їхню ефективність у клініці професійних захворювань. На молекулярно-генетичному рівні дослідив механізм ушкоджувальної дії глобальних хімічних забруднювачів довкілля – свинцю та метилтретбутилового ефіру. Виявив біомаркери ранньої діагностики мікросатурнізму та отруєння метилтретбутиловим ефіром, запропонував засоби патогенетичної профілактики.

На початку 2009 року за ініціативою О.П. Яворовського кафедрою був обраний новий актуальний науковий напрямок – дослідження гігієнічних особливостей технологічних процесів одержання наночастинок і умов праці зайнятих у цих процесах робітників, а також розробка методичних підходів до вивчення токсичних властивостей наночастинок, розробки ефективних заходів з профілактики можливого негативного впливу на працівників виробничих чинників, що утворюються при отриманні та використанні наночастинок. Співробітниками

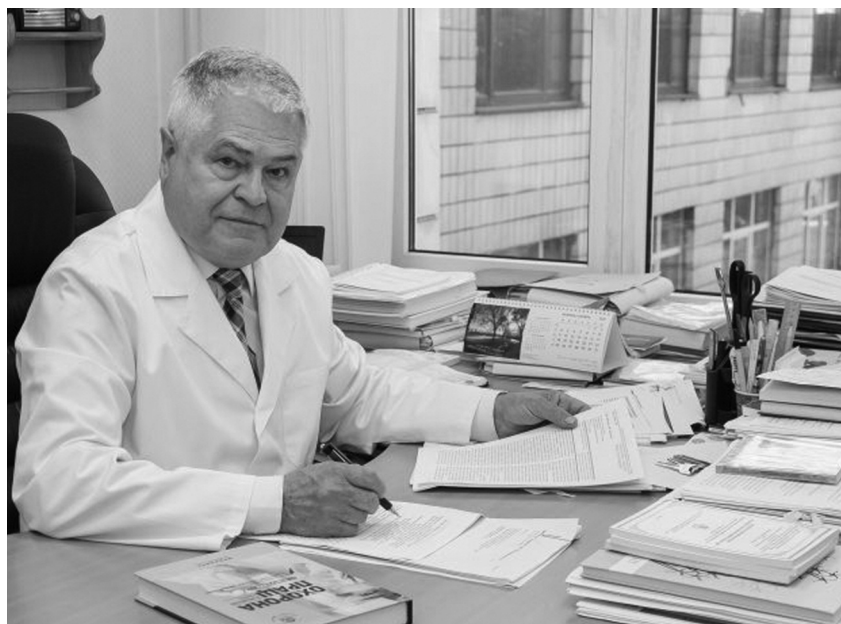
кафедри вперше були проведені виробничо-гігієнічні дослідження і визначені класи умов праці операторів при отриманні наночастинок срібла, титанату барію, нітриду титану, силіциду молібдену, дисиліциду хрому, інших наноматеріалів, а також розроблено метод кількісного визначення їх у повітрі робочої зони.

На кафедрі О.П. Яворовський заснував наукові школи та підготував справжню плеяду учнів – 5 докторів та 12 кандидатів медичних наук.

Нині колектив кафедри, який складають Ю.М. Скалецький, Ю.О. Паустовський, В.І. Зенкіна, Т.О. Зінченко, М.Л. Марченко, Р.П. Брухно, В.М. Рябовол та інші працівники, за керівництва О.П. Яворовського виконує наукові дослідження з проблем гігієни та безпеки праці медичних працівників; забезпечення безпеки пацієнтів у закладах охорони здоров'я. Колективом кафедри було ініційовано і розроблено «Концепцію стратегії попередження дефектів надання медичної допомоги у вітчизняній системі охорони здоров'я».

Важливою та улюбленою науковою темою, яку багато років Олександр Петрович досліджує разом з І.М. Сахарчуком, Ю.Г. Віленським та іншими науковцями, є повернення вітчизняній науці і медичній громадськості імен безвинно засуджених і помертно реабілітованих вчених-гігієністів праці і національних наукових пріоритетів з медицини праці.

Результати наукових досліджень, виконані за керівництва та участі Олександра Петровича Яворовського, запроваджені у практику у вигляді Держстандарту України «Смоли епоксидно-діанові неотверджені» (№ 2093-92), «Санитарных правил для производств синтетических полимерных материалов и предприятий по их переработке» (№ 4783-88), «Санитарных правил при производстве и применении эпо-

кисидных смол и материалов на их основе» (№ 5159-89), методичних рекомендацій «Удосконалення діагностики хронічної інтоксикації свинцем з використанням методики комплексної токсикометрії» (141.14/300.14) та багатьох інших. Обґрунтовано і офіційно затверджено 19 гранично допустимих концентрацій епоксидних сполук, понад 300 ОБРВ та безпечних термінів виходу на сільськогосподарські поля працівників для проведення ручних і механізованих робіт після застосування синтетичних піретроїдів, пестицидів на основі сульфонілсечовини, стробілуринів, дітіокарбаматів, інших засобів захисту рослин. Розроблено понад 150 токсикологічних паспортів на нові хімічні сполуки. Це дало змогу не лише знизити рівень професійної та зумовленої виробництвом захворюваності в Україні (на дерматити, екзему, астматичний бронхіт, бронхіальну астму тощо), а й зорієнтувати хіміків-синтетиків на створення менш токсичних і небезпечних матеріалів.

Професор О.П. Яворовський налагодив та постійно підтримує творчі зв'язки не лише з провідними профільними кафедрами свого університету, а й з університетами та науково-дослідними інститутами МОЗ України, НАМН України, НАН України, Центром громадського здоров'я, обласними центрами контролю та профілактики хвороб МОЗ України, промисловими установами тощо.

Олександр Петрович Яворовський є автором майже 600 наукових праць. Серед них 13 монографій, 33 підручника, навчальні посібники і словники, 24 методичні рекомендації та інформаційні листи. Автор 26 винаходів та патентів.

Серед основних монографій, підручників та навчальних посібників – «Профілактика профінтоксикацій в промисловості и применении епоксидных смол» (К.: Здо-

ров'я, 1985); «Загальна гігієна: пропедевтика гігієни» (1997); «Гігієна праці» (1993, 2000, 2011); «Гігієна праці: методи досліджень та санітарно-епідеміологічний нагляд» (2005); «Володимир Підгаєцький: повернення із забуття 1889-1937» (2008); «Микола Кудрицький. Лікар. Педагог. Вчений (1883 – після 1931)» (2009).

2007 року О.П. Яворовський був обраний членом-кореспондентом НАМН України за спеціальністю «гігієна праці», а 2017 року – дійсним членом (академіком) НАМН України за спеціальністю «токсикологія, хімічна безпека».

Наукову діяльність професора О.П. Яворовського відзначено державою. Як авторові підручника «Загальна гігієна (пропедевтика гігієни)» йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2001), він удостоєний звання лауреата Державної премії України у галузі науки і техніки (1997). Йому присуджено академічні премії Президії НАМН України за серією наукових праць «Комбінована дія екзогенних хімічних» (2004); за цикл наукових праць «Репресовані і реабілітовані вчені-гігієністи праці: повернення забутих імен і вітчизняних наукових пріоритетів» (2009).

Велику творчу та громадську роботу він здійснює як член Проблемної комісії МОЗ та НАМН України «Гігієна праці та профзахворювання», як голова Комісії з питань гігієнічного регулювання шкідливих хімічних речовин у повітрі робочої зони МОЗ України, як голова Спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських та докторських дисертацій з гігієни, соціальної медицини, мікробіології при Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця, а також як член Спеціалізованої ради при Інституті медицини праці НАМН України імені Кундієва Ю.І. та консультант

Державного фармакологічного центру МОЗ України.

2020 року О.П. Яворовського обрано головою Накової ради з питань безпеки і гігієни праці при Українській спілці промисловців і підприємців (УСПП).

Протягом багатьох років Олександр Петрович Яворовський є членом редколегій багатьох журналів: «Український журнал з проблем медицини праці», «Довкілля та здоров'я», «Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О. Богомольця», «Туберкульоз. Легеневі хвороби. Вілнфекція», «Клиническая инфектология и паразитология».

Яворовський О.П. є педагогом, лікарем, науковцем, в якого є чому повчитися; педагогом, який працює на майбутнє; лікарем, що завжди вболіває за науку гігієну. Володіючи неабиякою ерудицією і знаннями, він щедро ділиться ними зі своїми колегами, учнями та студентами. Щасливі ті, кому довелося пройти школу Олександра Петровича – вимогливої, ділової, далекоглядної і водночас доброї, чуйної, уважної, інтелігентної, надійної і порядної людини.

Яворовський О.П. неоцінено багато зробив для розвитку нашої кафедри, медико-профілактичного факультету, Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, зокрема і профілактичної медицини України загалом, і користується великою повагою серед медичної спільноти, керівництва університету, колег, студентів.

Від щирого серця бажаємо ювілярові міцного здоров'я, щастя, благополуччя та реалізації творчих задумів.

**Колектив кафедри
гігієни та екології № 2
Національного медичного
університету
імені О.О. Богомольця**